

Jag är inte rädd

Vad är det som händer när barnets känsla för rättvisa trampas på av vuxen-världen? *Jag är inte rädd* är en italiensk film som i oändligt vackra bilder berättar en saga – i en tradition som hämtar gods från grekiska ödesdramer – om vilket pris solidariteten kan ha.

Rekommenderad från åk 7

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

Några tioåriga barn springer genom vidsträckta sädesfält, känslan av frihet är överväldigande, allt är möjligt och äventyret kan börja. Nu har de alla skollov. Det är 70-tal och platsen är den italienska södern.

De springer ikapp mot ett övergivet, förfallet hus. Siste man tvingas göra något farligt eller förnedrande – som gängets självutnämnde ledare bestämmer. En flicka tvingas klä av sig men snyftar att det är inte rättvist, "Jag kom inte sist." Michele – som kom sist för att han var tvungen att hjälpa sin lillasyster – tar på sig skulden.

På väg hem upptäcker Michele's lillasyster att hon glömt sina glasögon och Michele springer tillbaka och letar efter dem – annars blir mamma jättearg! – säger lillasystern. Tillbaka i huset hittar han glasögonen samtidigt som han upptäcker en hållighet i marken under några korrugerade plåtar. Han öppnar och ser ner

i mörkret där han plötsligt får syn på en människofot under en filt. Halvt skräckslagen springer han därifrån.

Väl hemma i den lilla byn väntar pappa Pino, som just kommit hem, med en blandning av tillrättavisningar och presenter. Mamma småler från sin plats vid spisen. Här råder en smått klassisk italiensk familjeordning. Barnen gnabbas om vem som skall göra föräldrarna en tjänst, men Pino låter dem dra sticka om vem som skall hämta vinet i källaren. Han själv drar dock det korta strået.

Dagen därpå återvänder Michele till huset och jordkulan i marken. Nu undersöker han den närmare och får se pojakens ansikte vilket får honom att återigen livrädd rusa därifrån.

När Michele för tredje gången återvänder till jordkulan – det är så mystiskt och spännande att han helt enkelt inte kan låta bli, hur läskigt det än är – får han till slut kontakt med pojken som med viskande svag röst frågar efter vatten. Michele springer och hämtar och firar ned vattnet i en korg med hjälp av ett rep. Pojken säger också att han är hungrig men Michele har ingen mat med sig. Väl hemma vid middagen meddelar pappan att en vän till honom, Sergio, kommer att bo hos dem några dagar. Michele lyckas gömma undan lite mat och han tar även av sin veckopeng och köper bröd hos byns bagare. Den mystiske pojken i jordkulan äter glupskt av brödet. Till sist – eftersom han inte får kontakt med pojken – klättrar Michele ner, frågar vad han heter men får inget svar. Pojken har fantasier om att bli uppäten och frågar om Michele är hans skyddsängel. "Jag är död", skriker han i förtvivilan. Michele känner obehag och klättrar upp och cyklar hem igen.

Tillsammans med kompisen Salvatore diskuterar Michele dagen därpå hur Lazarus uppstod från de döda; kan det hända i verkligheten, frågar Michele.

På kvällen går Michele upp och hör de vuxna sitta vid köksbordet och prata, ett som han tycker mystiskt samtal om att man måste få till stånd ett avgörande. Pengar nämns liksom att skära av ena örat på någon. Senare på tv-nyheterna berättas om en "Filippo från Milano" som kidnappats. I tv framträder Filippos mamma och vädjar till kidnapparna om att inte göra hennes älskade barn illa. Djupt koncentrerad och förvirrad bevittrar

Michele allt i mörkret med dörren på glänt in mot de vuxna i vardagsrummet där både mamman och pappan och Sergio samt ytterligare en person är.

Michele återvänder till jordkulan och säger att han vet vem Filippo är. Han tröstar Filippo och förklarar hur mamman i tv berättade hur mycket hon älskar sin son. ”Men varför kommer de då inte och hämtar mig?”, frågar Filippo.

Michele upptäcker fler och fler tecken på att hans pappa och hans vän Sergio är inblandade i kidnappningen. En morgon ser han under Sergios säng en väska med en tidning med bild av Filippo och rubriken ”Han lever”. Han hittar också en pistol.

Det inre trycket att få dela den hemska insikten om vad som försiggår med Filippo blir för stark för Michele. Han berättar hemligheten för kompiserna Salvatore i utbyte mot en fin blå leksaksbil samt att han i sin tur lovar att inte berätta för någon.

Vid nästa tillfälle hjälper Michele Filippo upp ur hålan och de leker sen ute på sädesfälten som två lyckliga barn. Men Salvatore har tjallat och en vuxen kommer och hämtar Michele som ställs tillsvars inför sin far.

Pino förhör sonen om vad han vet om Filippo. Michele svarar inställsamt svävande men frågar sedan sin pappa varför han stängt in pojken i jordkulan. Pappan har inget svar och alla frågor om moral och rättvisa blir hängande kvar i luften, outtalat och tyst. Pappan tvingar honom att svära inför allt som heligt är att inte gå tillbaka till pojken i grottan. Michele lovar. Mamman kramar ömt Michele och viskar samtidigt till honom att lova henne att han lämnar byn den dag han blir stor.

Nu blir det oroligt i den lilla byn. Polishelikoptrar flyger in över sädesfälten, föräldrarna tas in för förhör. Salvatore avslöjar för Michele att Filippo numera finns gömd på ett nytt ställe.

Barnen är rädda och Micheles lillasyster frågar vad som händer men får till svar av mamman; tyst och åt upp din mat! Men därpå gråter hon. ”Han är död inte sant”, säger Michele men mamman ger honom en örfil och säger sen att han är för ung för att förstå allt. På natten smyger återigen Michele upp och lyssnar till de vuxnas samtal. De är desperata och diskuterar vilken lösning de skall välja för att ta sig ur situationen. Männerna drar stickor om vem som skall – om ingen annan lösning finns – skjuta Filippo.

Michele ger sig av i mörka natten för att söka befria Filippo. Han hittar honom och lyckas släpa den försvagade Filippo ut i friheten. Men Michele hinner inte själv klättra ut och blir kvar inne i rummet när en bil kommer med den man som skall skjuta Filippo. Ett skott brinner av – och den som höll i pistolen visar sig vara fadern.

Filmen slutar med att fadern Pino ömt håller sin son i famnen alltmedan Michele, som är vid liv, sträcker ut sin hand mot Filippo som kommit tillbaka. Ovanför sveper polishelikoptrar in och fångar en fegt flyende Sergio.

Rättvisa och solidaritet

Michele växer upp i en familj med tydliga roller mellan föräldrarna och mellan vuxna och barn. Som barn lyder du dina föräldrar, du gör vad du blir tillsagd, kommer hem på bestämd tid och framförallt; du säger inte emot. Dessa är regler som de fem barnen, de går alla i årskurs fem, som vi möter i filmen gemensamt lever under. De vuxna ser inte ut att ha varken tid eller intresse för sina barn – som typiskt nog hålls i hårda tyglar samtidigt som de får leka fritt eftersom inga vuxna har ork att någonsin vara med. Under lekar och i samtal när vuxenvärlden inte är närvarande provar de gränserna och testar att förhålla sig så

som de lärt sig av sina respektive föräldrar. Som exempelvis i filmens början när flickan mobbas av två av killarna. Eller när Salvatore och Michele diskuterar att byta en hemlighet mot en skinnande fin leksaksbil och hur sedan Salvatore förråder Michele.

Solidariteten, känslan hos barn av att rättvisa är någonting viktigt, får många uttryck i filmen där Michele ständigt opponerar sig mot föräldrarna – ”non é giusto”, det är inte rättvist, klagar han vid upprepade tillfällen. Redan i filmens inledning där barnen springer ikapp genom vetefältet provas Micheles sinne för rättvisa innan han repar mod och tar på sig ansvaret av att ha kommit sist. Och i ett avgörande läge ställer han sig på den kidnappade Filippos sida, med risk för sitt eget liv.

Inbakat i handlingen finns även en kritik av ett Italien som är socialt starkt uppdelat mellan ett industrialiserat och välmående norditalien och ett betydligt fattigare syditalien där ännu jordbruket bär upp ekonomin. Det här är något som genomsyrar hela det italienska samhället, alltifrån fotboll – alla storlag kommer från Rom och uppåt – till hur folk röstar politiskt.

Filippo kommer från Milano och kidnappas – kanske som ett uttryck för social avund – av syditalienare.

- Vad tror eleverna det beror på att barn ofta har en starkare känsla för rättvisa i världen och att så många vuxna ofta viftar bort barns och ungas engagemang med att den så kallade verkligheten omöjliggör både det ena och det andra?
- Kan man förstå pappan Pino när han på Micheles fråga om varför Filippo är instängd slingrande försöker komma förbi den besvärande frågan genom att svara att ”Ibland måste vuxna göra saker som kanske är lite fel”? Kan vi å andra sidan sätta oss in i den rädsla Michele känner inför en vuxenhet som sviker när de utgör en del av övergreppen?
- Gör Michele rätt när han hela tiden – mot sina föräldrars vilja – söker upp och vill hjälpa Filippo? Varför försöker han inte berätta för andra vuxna eller polisen?
- Michele utmanar vid flera tillfällen sin egen rädsla – det är som om rädslan för det hemska fungerar som en magnet som drar Michele till sig. Känner eleverna igen sig i fascinationen för det man också är rädd för?
- Vad menar mamman med att ta löfte av Michele om att lova att lämna byn så fort han kan? Kan vi förstå hennes situation?
- Hur ser vi på Salvatores förräderi mot Michele? Han har säkert pressats hårt av sin vuxne bekant och frestats med att få köra bilen alldeles själv, vilket kanske har varit en gammal dröm för honom. Hur hårt skall vi döma Salvatore för hans handlande?

Uppfostran

Det viktiga är inte vad du säger utan vad du gör, är en tankegång som står att läsa i säkert varje modern bok i ämnet barnuppfostran. Men den tål att upprepas och i *Jag är inte rädd* får vi se exempel på giltigheten och komplikationen i den.

På många sätt skildrar filmen även ett inre landskap, ett barnomens landskap där allt förstoras och blir betydelsebärande. Vid flera tillfällen ser vi Michele i smyg stå och betrakta vuxenvärlden med stora förundrade ögon. En sak är vad de vuxna förmående predikar vid middagsbordet, en helt annan hur de agerar när de tror att inget av barnen ser på eller lyssnar.

Filmen rymmer inom sig en hård vidräkning med en moraliskt havererad vuxenhet som av girighet förtvinats intill förljugenhet. Samtidigt förstår vi att även de vuxna har sitt att kämpa mot, att livet och att klara av livets nödtorft inte alltid är så lätt. Livet är ingen dans på rosor för familjen Amitrano.

- Hur är en bra vuxen, vad är det som kännetecknar en klok och bra förälder? Hur skall ett barn vara, har man som barn ibland till och med skyldighet att opponera sig och göra på tvärs mot vad man blivit tillsagd? Utgå till exempel från scenen när Michele lovar sin pappa att aldrig mer söka upp Filippo men vad tror ni att Michele egentligen tänker?

Filmens språk

Regissören Gabriele Salvatores arbetar mycket medvetet med filmiska symboler och så kallade planteringar i sitt berättande. En plantering är att introducera ett speciellt föremål eller beteende som senare i filmen ges en speciell betydelse eller funktion.

Redan filmens första bild med en kolsvart korp som klipper med ögonen, innan kameran fångar upp de lyckligt fria barnen som springer över sädesfältet, är förstås mycket medvetet vald. Är det en olyckskorp som förebådar kommande onda ting? Ja, något förstår vi måste hända, vana som vi är att avläsa filmiska symboler. Även när Michele går ner i jordhålan för första gången svävar skriande fåglar på himlen ovanför. Det finns många fler exempel så som när barnen drar sticka ihop med pappan om vem som skall hämta vinet och pappan förlorar. Tricket återkommer när de vuxna drar sticka om vem som skall skjuta Filippo – men

vi får aldrig se vem som drar kortaste strået, men nog anar vi att det är pappan?

- Vilka filmiska symboler kan eleverna hitta? Hur ser vi på sädesfältet som symbol för friheten – och där sedan på slutet tre stora hotfulla skördetröskor kommer och klipper ner de vajande sädesaxen? Hur ser vi på Micheles återkommande kommentar ”Non é giusto”, det är inte rättvist, som han upprepar likt ett mantra?

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

Italien 2002

Originaltitel: Io non ho paura

Manus: Niccolò Ammaniti & Francesca Marciano

Regi: Gabriele Salvatores

Foto: Italo Petriccione

Klippning: Massimo Fiocchi

Musik: Pepo Scherman & Ezio Bosso

I rollerna

Michele – Giuseppe Christiano

Filippo – Mattia di Pierro

Pino – Dino Abbrescia

Anna, mamman – Aitana Sanches-Gijón

Sergio – Diego Abantantuono

Salvatore – Stefano Biase

Tekniska uppgifter

Längd: 110 min

Ljud: Dolby SR

Format: Cinemascope

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 3 oktober 2003

Distribution

Svensk Filmindustri, 169 86, Stockholm Tel: 08 680 35 00,

fax: 08 680 37 04 www.sf.se